

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ

УДК 343.2(477)

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-298-304

Олег ЧУВАКОВ[©]

доктор юридичних наук, професор
(Одеський національний університет
ім. І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРО НОВЕЛИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано проблему удосконалення системи кримінально-правових інструментів протидії злочинам проти основ національної безпеки України. Констатовано, що за сучасних геополітичних реалій наявна система такої протидії не відповідає викликам та загрозам сьогодення. Аргументовано, що багато нормативних приписів І розділу Особливої частини потребують свого переосмислення, доповнення чи зміни.

Ключові слова: загроза, національна безпека, об'єкт, закон, злочин, держава, безпека, особистість, суспільство, система.

Постановка проблеми. В умовах активізації загроз конституційному ладу, суверенітету, територіальній цілісності і недоторканності України, які набули особливої актуальності в контексті з військовою агресією російської федерації, виникає невідкладна необхідність у застосуванні ефективних і адекватних заходів з локалізації таких антидержавних проявів. З метою оперативного вирішення таких завдань на державі лежить природний тягар зі створення ефективного механізму, спрямованого на протидію такої злочинності. В авангарді такої протидії є правові норми, закріплені в І розділі Особливої частини Кримінального кодексу України.

Однак саме в цей час є досить очевидним, що чинна нормативно-правова система охорони основ національної безпеки має потребу у певній видозміні, а відповідно, і в деякому переосмисленні, що дозволило б належним чином протидіяти наявним викликам у цій сфері життєдіяльності нашої держави.

Мета. У контексті з поданими положеннями виникає потреба в удосконаленні кримінального законодавства у сфері охорони основ національної безпеки України, встановленні кола суспільно-небезпечних діянь, які безпосередньо чи опосередковано посягають на вказаний об'єкт такої охорони.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Подібну проблематику щодо дослідження питань кримінально-правової охорони державної безпеки розглядали такі вітчизняні дослідники, як: Г. Андрусів, В. Антипенко, О. Бантишев, С. Гавриш, В. Глушков, І. Діордіца, В. Ємельянов, О. Костенко, Б. Леонов, В. Ліпкан, П. Матишевський, М. Мельник, Л. Мошняга, А. Музика, В. Навроцький, Ю. Нікітін, А. Савченко, Є. Скулиш, О. Сотула, В. Сташис, Є. Стрельцов, В. Тацій, П. Фріс, М. Хавронюк, О. Шамара, Н. Ярмиш, С. Яценко та ін. При цьому треба зазначити, що у вітчизняній кримінально-правовій науці відсутні комплексні порівняльно-правові дослідження проблем удосконалення кримінально-правової

© О. Чуваков, 2022

olehchuvakov@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9983-8943>

охорони державної безпеки, що констатує необхідність детального дослідження цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Ефективність і результативність кримінальної політики у сфері охорони основ національної безпеки визначаються не стільки вибором того чи іншого напрямку концептуального розвитку, скільки рівнем якості змісту і ступенем продуктивності реалізації нормативних приписів чинного кримінального законодавства, що з урахуванням наявних загроз і політичної обстановки в Україні має потребу в кардинальній зміні. Чинна нині система кримінально-правової охорони державного суверенітету повинна безумовно охоплювати всі наявні та можливі суттєві загрози для державного суверенітету України [4, с. 378]. Отже, оновлена система заходів кримінально-правової протидії злочинним посяганням на основи національної безпеки України повинна відповідати принципово новому рівню, здатному нейтралізувати такі посягання як на сучасному етапі захисту нашої державності, так і в майбутньому.

Причому в подібному вдосконаленні мають потребу не тільки нормативні акти, що характеризують юридичні ознаки злочинів проти основ національної безпеки України, але й окремі законодавчі приписи Загальної частини КК України, які безпосередньо визначають їх сутність і правову природу.

На нашу думку, у зазначених змінах мають потребу приписи, закріплені ч. 1 ст. 1 КК України. Це положення визначає, які основні сфери життєдіяльності держави беруться під охорону чинним кримінальним законом, а саме «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку і громадської безпеки, навколишнього середовища, конституційного ладу України від злочинних посягань...» [3, с. 18]. З чого випливає, що законодавець бере під свою охорону таку сферу кримінально-правового захисту, як конституційний лад. З огляду на ту обставину, що конституційний лад є невід'ємним елементом, складовою частиною державної безпеки (основ національної безпеки), на нашу думку, необхідно в ч. 1 ст. 1 КК України замінити «конституційний лад» як сферу кримінально-правової охорони, на державну безпеку (основи національної безпеки) як таку сферу. Бо основи національної безпеки (державна безпека) є більш ємним поняттям, що містять такі його елементи, як конституційний лад, суверенітет та територіальна цілісність, відповідно до положень Закону України «Про національну безпеку України» (п. 4 ст. 1 Закону) [6]. Отже, конституційний лад перебуває під захистом такого закону як основний елемент державної безпеки. У зв'язку з цим наявність у ч. 1 ст. 1 КК України як одного з об'єктів кримінально-правової охорони – державної безпеки (основ національної безпеки) – дозволило б охопити кримінально-правову охорону не тільки конституційного ладу, але й суверенітету та територіальної цілісності України.

Далі, на нашу думку, у певних удосконаленнях має потребу нормативний припис, передбачений ст. 109: «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади», не зовсім відображає його сучасну політико-правову сутність, тобто така його назва не зовсім відповідає тим загрозам і викликам, що є в цей час.

У зв'язку з чим ми пропонуємо назву ст. 109 КК України «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади» перейменувати на «Політичний екстремізм». Така назва мотивована прагненням захистити незламність політико-ідеологічних основ конституційного ладу України, особливо в період виникнення глибокої внутрішньодержавної політичної кризи і значної активізації всіляких політичних сил екстремістської спрямованості. Використання останніми нестабільної політичної (революційної) обстановки може призвести в остаточному підсумку до нелегітимного повалення державної влади або зміни конституційного ладу і затвердженню в Україні авторитарного режиму. Отже, нова назва буде найбільш адекватно відображати соціально-політичну сутність розглянутого діяння.

Крім того, як свідчить практика, зазначені в диспозиції ст. 109 КК України дії нерідко можуть бути поєднані також і із застосуванням вогнепальної чи холодної зброї. Подібні дії можуть бути вчинені із застосуванням як спеціально заздалегідь приготовленої зброї окремими учасниками таких проявів, так і за участю незаконних збройних формувань, що приєдналися до вчинення зазначених дій. У цьому зв'язку пропонується внести певні доповнення в зазначені нормативні приписи, що, зокрема, потягне за собою і зміну структури розглянутої норми. Так, на нашу думку, ч. 3, 4 і 5 ст. 109 КК України варто наділити таким змістом:

3. «Організація збройного повстання з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, а так само збройний опір урядовим військовим підрозділам, покликаним відновити конституційний правопорядок, а також активна участь у збройному повстанні або змова про вчинення зазначених дій, –».

4. «Публічні заклики до збройного повстання з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади чи до збройного опору урядовим військовим підрозділам, покликаним відновити конституційний правопорядок, а так само розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій, –».

5. «Дії, передбачені частинами першою, другою, третьою або четвертою цієї статті, вчинені представником влади, або повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації, –».

Також вбачаємо справедливим, на нашу думку, наділити розглянутий нормативний припис частиною шостою – заохочувальною нормою, що повинна сприяти відмовленню винною особою від продовження вчинення нею злочинних дій, гарантуючи їй звільнення від кримінального переслідування в разі дотримання необхідних умов:

6. «Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений цією статтею, якщо вона вчасно і добровільно повідомила органам державної влади про вчинене, чим сприяла запобіганню подальшому збитку інтересам України, а також якщо її дії не містять ознак іншого складу злочину».

Щодо ч. 3, яка посідає центральне місце в розглянутому нововведенні, то її становлять основні форми об'єктивної сторони такого злочину, а саме: «Організація збройного повстання» й «Активна участь у збройному повстанні».

Під організацією збройного повстання треба розуміти здійснення різних підготовчих дій, спрямованих на активну збройну протидію легітимній владі в Україні. Такі дії можуть бути виражені в: плануванні таких протиправних дій, збудження в суспільстві вкрай негативного ставлення до існуючої законної влади, вербуванні майбутніх учасників такого повстання, матеріальному забезпеченні учасників такого повстання, забезпеченні таких учасників необхідними видами зброї тощо.

Активна участь у збройному повстанні має на увазі безпосереднє вчинення різного роду насильницьких дій, поєднаних із застосуванням або спробою застосування зброї для досягнення бажаного злочинного результату.

Подібні доповнення необхідно внести й у положення ст. 110 КК України – «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України». У новій редакції така норма, на нашу думку, повинна одержати назву – «Сепаратизм». Вказане формулювання в сучасних умовах, як ніколи, справедливо виділяє юридичну природу цього злочину. Подібна аксіома, зокрема, знаходить своє логічне підтвердження в наукових розробках вітчизняних дослідників В. Батиргарєєвої та Н. Нетесу, які вивчають феномен сепаратизму, а також проблеми визначення кримінально каранних форм сепаратизму як одного з найбільш небезпечних загроз для державного суверенітету в будь-якій країні світу [2, с. 65–69].

Під час ретельного аналізу розглянутої норми привертають до себе увагу деякі розбіжності в частині законодавчого формулювання юридичних ознак такого злочину. Тож у ч. 3 ст. 110 КК України законодавець указує на можливість настання від учинення такого злочину наслідків у вигляді «загибелі людей» чи «інших тяжких наслідків». Однак складно собі уявити, що подібні наслідки можливі без застосування насильницьких дій, про які в попередніх частинах цієї статті не йдеться. Отже, на нашу думку, необхідно в ч. 2 розглянутої статті вказати на можливість його вчинення шляхом застосування насильства. Звідси одержуємо таку редакцію розглянутої частини цієї статті:

2. «Ті самі дії, якщо вони поєднані із застосуванням фізичного чи психічного насильства, або вчинені представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з розпаленням національної чи релігійної ворожнечі, –».

Крім того, досить складно уявити, що відділення неконституційним шляхом частини території України (наприклад, самопроголошення окремої території України незалежною державою) не призведе до збройного протистояння сепаратистів урядовим військам. У цьому зв'язку пропонується викласти частини третю, четверту і п'яту ст. 110 КК України у такій редакції:

3. «Організація дій, передбачених частиною першою цієї статті, поєднаних із застосуванням зброї чи погрозами застосування зброї, а так само збройний опір урядовим військовим підрозділам, покликаним відновити територіальну цілісність

України, а також публічні заклики до таких дій чи активна в них участь, – ».

4. «Дії, передбачені третьою частиною цієї статті, вчинені представником влади, або повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації, – ».

5. «Дії, передбачені частинами першою, другою, третьою чи четвертою цієї статті, що призвели до загибелі людей чи інших тяжких наслідків, – ».

Також, як і в попередньому разі й з тієї самої причини, пропонується наділити розглянуту статтю заохочувальною нормою, закріпленою в ч. 6 цієї статті:

6. «Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений цією статтею, якщо вона вчасно і добровільно повідомила органам державної влади про вчинене, чим сприяла запобіганню подальшому збитку інтересам України, а також якщо її дії не містять ознак іншого складу злочину».

Далі, на нашу думку, в певних удосконаленнях має потребу нормативний припис, передбачений ст. 111 КК України («Державна зрада»). Це положення містить основні юридичні ознаки складу такого злочину, однак не зовсім визначає юридичну сутність, правову його природу, що, можливо, не відповідає тим загрозам, тим викликам, що наявні в сучасній об'єктивній дійсності. У зв'язку з чим з метою більш конкретизованого з'ясування сутності та юридичного змісту державної зради видається необхідним переформатувати її законодавче визначення з урахуванням положень, які лягли в основу формулювання такого злочину, яке ми розробили.

Під час виконаного наукового аналізу базових ознак і вироблених концептуальних категорій цього злочину було запропоновано його формулювання, що містить групу обов'язкових ознак, необхідних для повного і всебічного з'ясування його сутності та правової природи, а саме: державна зрада – це вчинене умисно, спільно з іноземною державою, іноземною організацією чи їх представниками суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність) громадянина України, що посягає на суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, обороноздатність, державну, економічну або інформаційну безпеку України.

Крім того, в межах дослідження суб'єктивних ознак такого злочину ми пропонуємо в диспозиції ст. 111 КК України вказати на наявність конкретної мети за аналогією з такими складами розглянутого розділу КК України, як ст. 109, 110, 113 КК України, що унеможливило б імовірність наявності непрямого умислу в таких діяннях і вирішило б наявність в науці кримінального права суперечності в частині встановлення виду умислу такого злочину. Подібна обставина дозволить вирішити багато спірних моментів, що виникають під час кваліфікації таких злочинів правозастосовними органами.

Отже, пропонується така редакція законодавчого припису, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України:

Стаття 111. Державна зрада

«Державна зрада, тобто небезпечне для української держави діяння, вчинене умисно громадянином України з метою заподіяння шкоди суверенітету, територіальній цілісності, обороноздатності, державній, економічній або інформаційній безпеці України, а саме: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану чи в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації чи їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України».

Відповідно до чинного кримінального законодавства предметом злочинів, передбачених ст. 111 КК України («Державна зрада у формі шпигунства») і ст. 114 КК України («Шпигунство»), можуть бути тільки відомості, що становлять державну таємницю. Однак зовсім не складно в сучасних умовах (особливо в умовах воєнного часу) уявити таку ситуацію, коли іноземна розвідка чи її представники в процесі здійснення своєї ворожої діяльності проти України можуть одержати (добути), а потім використовувати інформацію, що не містить державної таємниці, але предметний аналіз і узагальнення якої може сприяти одержанню бажаного результату. Тобто можна припустити, що використання таких відомостей може призвести до не менш тяжких наслідків, ніж використання інформації, яка містить державну таємницю. У цьому разі може йтися про так звані інші відомості секретного характеру, що не є предметом державної зради і шпигунства, але виходять, добуваються, використовуються за завданням іноземної держави, її розвідки з метою їх використання на шкоду інтересам нашої держави. Отже, на нашу думку, на законодавчому рівні варто закріпити як предмет розглянутих злочинів і інші відомості, що не є державною таємницею.

Також ми запропонували положення, згідно з яким у процесі вчинення державної зради у формі шпигунства (ст. 111 КК України) і шпигунства (ст. 114 КК України) відповідальність має наставати не тільки за передачу і збирання секретних відомостей, але й за їх збереження. На нашу думку, криміналізація збереження таких відомостей деякою мірою має сприяти нейтралізації злочинної діяльності іноземних спецслужб, спрямованої на залучення наших громадян до здійснення ворожої діяльності проти України, а збереження секретних відомостей сприяє конспірації їхньої ворожої діяльності. Така обставина є незаперечним доказом у необхідності криміналізації розглянутої форми ворожої діяльності.

З огляду на це і попереднє положення ми пропонуємо таку редакцію ч. 1 ст. 114 КК України:

Ст. 114. Шпигунство

«Передача, збирання чи збереження за завданням іноземної розвідки відомостей, що не містять державної таємниці, для використання їх на шкоду інтересам України або здійснення тих самих дій з метою передачі іноземній державі, іноземній організації чи їх представникам відомостей, що містять державну таємницю, якщо ці дії вчинив іноземець або особа без громадянства,—».

Подібні положення характерні і для державної зради, беручи до уваги ту обставину, що шпигунство є однією з форм її об'єктивної сторони, за винятком деяких ознак суб'єкта такої форми.

Крім того, на нашу думку, в деякому переформатуванні має потребу й існуюча система злочинів, закріплених у Розділі I Особливої частини чинного кримінального законодавства. Ця обставина дозволяє проявити системний підхід щодо локалізації та протидії найбільш небезпечним посяганням на основи національної безпеки України. Однак з урахуванням вже наявних нових викликів не менш гострою та досить актуальною є проблема наповнюваності цього розділу КК України відповідним змістом, тобто – кримінально-правовими приписами, що відповідають сучасним загрозам.

Для встановлення ймовірного кола таких суспільно-небезпечних діянь реба встановити, об'єктом яких конкретних суспільно-небезпечних діянь є основи національної безпеки України, а також які склади, що становлять Розділ I КК України, потребують додаткового осмислення, змін або доповнення.

На нашу думку, такими нормативними приписами повинні бути норми, які містять ознаки лише тих діянь, які реально становлять відповідну загрозу основам національної безпеки України. Ними можуть бути як цілком «нові» кримінально-правові приписи, так і, певною мірою, оновлені норми I розділу Особливої частини КК України.

Згідно з міркуваннями А. Бантишева та А. Шамари, злочини проти основ національної безпеки України треба доповнити злочинами терористичного спрямування (ст. 258 – терористичний акт та ін.) [1, с. 39].

На думку С. Дьякова, до групи державних злочинів треба включити «виготовлення чи збут підроблених грошей чи цінних паперів», «контрабанду», «незаконний обіг дорогоцінних металів, природного дорогоцінного каміння чи перлів», «неповернення з-за кордону коштів у іноземній валюті».

Професор О. Костенко пропонує вдосконалити чинне кримінальне законодавство у цій сфері шляхом запровадження кримінальної відповідальності за: «навмисні дії, в інтересах іншої держави, що завдають шкоди суверенітету України», «захоплення державної влади шляхом підкупу, обману чи зловживання довірою виборців», а також «незаконне отримання повноважень виконання державних функцій» [5, с. 238].

Отже, на нашу думку, на підставі здійсненого аналізу наукових розробок провідних вітчизняних дослідників у цій сфері знань (А. Костенко, А. Бантишева, А. Шамари, С. Дьякова тощо), в частині систематизації та криміналізації досліджуваних злочинів, можна систематизувати такі злочини на окремі види, в яких основи національної безпеки України можуть являти собою основний або додатковий об'єкт. Взавши за основу відповідний вид об'єкта зазіхання, можна подібні злочини диференціювати на такі групи: 1) злочини, які безпосередньо посягають на основи національної безпеки України (основи національної безпеки України є основним об'єктом) (ст. ст. 109, 110, 110², 111, 111¹, 111², 112, 113, 114, 114¹, 114², 260, 294, 328, 329 КК України) та на 2) злочини, які посягають побічно на основи національної безпеки України (основи національної безпеки України являють собою додатковий об'єкт) (статті 258, 258¹, 258², 258³, 258⁴, 258⁵, 335, 336, 337, 436, 437, 438, 439, 440, 442, 443, 447 КК України). Беручи до уваги групи злочинів

антидержавної спрямованості, що ми їх надали, вважаємо, що в основі наукової класифікації аналізованої групи злочинів повинні розглядатися основний і додатковий об'єкти такого суспільно небезпечного посягання.

Висновки. Підсумовуючи щодо наведених положень у частині вдосконалення кримінально-правової охорони основ національної безпеки, треба наголосити, що ефективність і високий рівень кримінально-правової протидії головним чином визначаються можливістю встановлення вичерпного кола суспільно небезпечних посягань антидержавної спрямованості. Вважаємо, що в основі їх формування лежить як основний, так і додатковий об'єкт посягання, що дозволяє виділити в чинному кримінальному законодавстві систему злочинів: які безпосередньо посягають на зазначений об'єкт кримінально-правової охорони; які побічно (опосередковано) посягають на такий об'єкт.

На нашу думку, зазначені удосконалення I розділу Особливої частини КК України дозволять підсилити міри кримінальної репресії щодо розглянутих у цьому разі антидержавних посягань, а відповідно, переорієнтувати методологічні принципи наявної кримінальної політики нашої держави в частині жорсткості мір кримінальної репресії з метою локалізації таких антидержавних злочинних проявів у сучасних умовах. Наведене положення дає змогу деякою мірою удосконалити чинне кримінальне законодавство в частині протидії протиправним посяганням на основі національної безпеки України, а отже, істотно підвищити ефективність боротьби з ними на сучасному етапі такої охорони розглянутого об'єкта.

Список використаних джерел

1. Бантишев О. Ф., Шамара О. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації) : монограф. 3-є вид., перероб. і доп. Луганськ : ТОВ «Віртуальна реальність», 2014. 240 с.
2. Батиргарєєва В. С., Нетеса Н. В. Щодо проблеми визначення кримінально-правових форм сепаратизму. *Право і безпека*. 2014. № 1. С. 65–69.
3. Бажанов М. І. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. ; за ред.: М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ : Юрінком Інтер ; Харків : Право, 2002. 416 с.
4. Кубальський В. Н. Засади кримінально-правової охорони державного суверенітету України. *Правова держава*. 2015. Вип. 26. С. 376–384.
5. Шемшученко Ю. С. Правове забезпечення державного суверенітету України : монографія / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Юрид. думка, 2011. 300 с.
6. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

Надійшла до редакції 08.12.2022

References

1. Bantyshev, O. F., Shamara, O. V. (2014) Kryminalna vidpovidalnist za zlochynty proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy (problemy kvalifikatsini) [Criminal liability for crimes against the foundations of national security of Ukraine (problems of qualification)] : monohraf. 3-ye vyd., pererob. i dop. Luhansk : TOV «Virtualna realnist», 240 p. [in Ukr.].
2. Batyrhareyeva, V. S., Netesa, N. V. (2014) Shchodo problemy vyznachennya kryminalno-pravovykh form separatyizmu [Regarding the problem of defining criminal forms of separatism]. *Pravo i bezpeka*. № 1, pp. 65–69. [in Ukr.].
3. Bazhanov, M. I. (2002) Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine. General part] : pidruch. ; za red.: M. I. Bazhanova, V. V. Stashysa, V. Ya. Tatsiya. Kyiv : Yurinkom Inter ; Kharkiv : Pravo, 416 p. [in Ukr.].
4. Kubalskyi, V. N. (2015) Zasady kryminalno-pravovoi okhorony derzhavnoho suverenitetu Ukrainy [Principles of criminal law protection of the state sovereignty of Ukraine]. *Pravova derzhava..* Issue 26, pp. 376–384. [in Ukr.].
5. Shemshuchenko, Yu. S. (2011) Pravove zabezpechennia derzhavnoho suverenitetu Ukrainy [Legal provision of state sovereignty of Ukraine] : monohraf. ; za zah. red. Yu. S. Shemshuchenka. Kyiv : Yuryd. dumka, 300 p. [in Ukr.].
6. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy [On the national security of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 21.06.2018. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2018. № 31, art. 241. [in Ukr.].

ABSTRACT

Oleh Chuvakov. Regarding the issue of new criminal law protection of the foundations of national security of Ukraine. The article explores problematic issues in terms of improving the criminal law protection of the foundations of Ukraine's national security in the context of increased threats to the constitutional order, sovereignty, territorial integrity and inviolability (taking into account the military

aggression of the russian federation against Ukraine).

It is stated that there is an urgent objective need for emergency opposition on the part of the state to such anti-state manifestations. Consequently, for the effective resolution of such problems, the state has a natural burden to develop a set of measures and means aimed at localizing such crime. Since the effectiveness and efficiency of criminal policy in this sphere are determined not so much by the choice of one or another vector of conceptual development, but by the level of content quality and the degree of productivity of the implementation of the normative prescriptions of the current criminal legislation, which, taking into account the existing threats and the political situation in Ukraine, needs a radical change.

It is argued that currently it seems obvious that the current system of criminal law protection of the foundations of national security needs to be rethought, and, accordingly, in some modification, which would allow to adequately counter existing and potential threats in this important sphere of the life of the nation.

It is emphasized that the necessary principles and criteria have not yet been developed to clearly define the limits of the range of socially dangerous encroachments that fully damage or may damage the foundations of Ukraine's national security, which explains their active spread with impunity.

It is stated that the definition of a clear, and possibly exhaustive range of crimes that encroach on the relevant object, is strictly dependent on the ability to determine the essential characteristics and nature of such an object. Accordingly, the definition of a range of specific socially dangerous encroachments on the foundations of the national security of Ukraine is explained by the natural need of criminal law science and practice.

It is argued that the regulations providing for criminal liability for the commission of the crimes in question should be norms containing signs of only those acts that really pose a corresponding threat to the foundations of the national security of Ukraine. They can be both completely "new" criminal law prescriptions, and, to some extent, updated, but still valid legislative norms of Chapter I of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: *threat, national security, object, law, crime, state, security, personality, society, system.*

УДК 343.6

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-304-309

Сергій БАБАНІН[©]

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗАЛИШЕННЯ В НЕБЕЗПЕЦІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Досліджено об'єктивні та суб'єктивні ознаки залишення в небезпеці військовослужбовця, який перебуває в небезпечному для життя стані, під час бою або після нього в умовах воєнного стану. Відповідальність за це діяння настає за ст. 135 КК України, оскільки розділ XIX Особливої частини КК України не містить окремої спеціальної норми, яка б передбачала відповідальність за нього. Підвищений ступінь суспільної небезпеки залишення в небезпеці військовослужбовця за таких обставин зумовлює доцільність криміналізації цього діяння. Запропоновано ч. 3 ст. 135 КК України викласти у такій редакції: «Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили смерть особи або інші тяжкі наслідки, або вчинені щодо військовослужбовця під час бою, або після нього в умовах воєнного стану».

Ключові слова: *кримінальна відповідальність, залишення в небезпеці, військові кримінальні правопорушення, військовослужбовець, небезпечний для життя стан.*

Постановка проблеми. Судово-правова реформа в Україні здійснила певні кроки щодо забезпечення верховенства права в країні з урахуванням не тільки положень Конституції України, а й практики Європейського суду з прав людини, але поки що не

© С. Бабанін, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8424-8825>

babanin-s@ukr.net